

7. Щёкин Г. В. Социальная теория и кадровая политика : [монография] / Г. В. Щёкин. – К. : МАУП, 2000. – 576 с.
8. Мельничук Д. П. Оптимізація кадрової політики промислового підприємства / Д. П. Мельничук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2004. – № 1 (27). – С. 249–256.

УДК 331.548

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ОРІЄНТАЦІЄЮ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Н. С. Якимова

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин є досить актуальним питання інституціонального забезпечення та управління процесом професійного становлення особистості, а саме вибору трудового виду діяльності, професії. Професійна орієнтація займає одне із важливіших місць у життєвому виборі молоді. Це пояснюється тим, що у молодій особи виникає більше можливостей вибору напрямів професійної діяльності, постійно зростає рівень інформації, який безпосередньо впливає на кожну людину.

Дослідженню проблем професійної орієнтації та професійного самовизначення присвячено багато наукових праць. У своїх працях такі учені, як Н. Абашкіна, К. Абульханова-Славська, К. Бондарчук [1], В. Гладкова, М. Захаров [2], Є. Клімов, Г. Костюк, Е. Лібанова, Ю. Маршавін, І. Назімов, М. Піддячий, К. Платонов, М. Пряжніков, В. Пухлій [3], В. Рижков, В. Савченко, В. Симоненко, Б. Федоришин, С. Чистякова [4], В. Ядов досліджують різні аспекти формування готовності молоді до праці та свідомого вибору професії. Фактично ця проблема достатньо висвітлена у науковій літературі. Проте недостатньо дослідженим залишається питання інституційного забезпечення системи управління професійною орієнтацією та механізму формування ефективної системи профорієнтації молоді. Загалом, досліджувані питання є завжди актуальними, адже в сучасних умовах професійна

орієнтація населення є одним із головних напрямів державної політики зайнятості населення.

Метою дослідження є вивчення інституційного забезпечення системи управління професійною орієнтацією в Україні, визначення та розробка напрямів удосконалення механізму управління системою професійної орієнтації.

У сучасних умовах профорієнтація впевнено набуває визначального характеру серед молоді і стає одним із пріоритетних напрямів державної політики зайнятості.

На основі аналізу підходів до визначення сутності управління системою профорієнтації [1–4] пропонуємо авторський підхід до трактування досліджуваного поняття. Загалом, вважаємо, що доцільно визначити управління системою професійної орієнтації як цілеспрямовану, чітко скоординовану, безперервну та постійно відновлювану роботу державних органів (міністерств, відомств, департаментів, центральних органів виконавчої влади), державної служби зайнятості, обласних і міських центрів зайнятості, навчальних закладів усіх рівнів акредитації, підприємств і громадськості, що охоплює правове, організаційне, економіко-інформаційне, теоретико-методологічне, кадрове, фінансове, матеріально-технічне забезпечення, що в сукупності спрямоване на надання допомоги молоді у професійному самовизначенні, у виборі місця роботи і навчання, а також на досягнення високих соціально-

економічних результатів на державному рівні, на рівні ринку праці, підприємства та індивіда.

Основною рушійною силою управління системою профорієнтації є потреба особистості в досягненні поставленої мети (свідомого вибору професійної діяльності, місця роботи). Підвищення ефективності профорієнтації потребує визначення науково обґрунтованих способів і умов управління нею, виявлення його принципів, функцій, структури, методів, суб'єктів і об'єктів управління.

Головними принципами управління профорієнтацією є:

- принцип гуманності – виховання в учнів інтересу до тієї чи іншої професії, послідовного розвитку професійно важливих якостей особистості;
- принцип ефективності полягає в тому, що процес управління профорієнтацією завершується тільки тоді, коли досягнення її головного завдання – підготовки молоді до свідомого вибору професії – стало реальним фактом;
- принцип економності означає, що суб'єкт управління профорієнтацією зацікавлений у тому, щоб на досягнення мети ним було затрачено якомога менше трудових, матеріальних і фінансових коштів і ресурсів;
- принцип інтеграції профорієнтаційних впливів полягає в тому, що на професійне самовизначення впливає соціальне середовище, школа, сім'я, різні навчальні заклади, виробничі колективи, мікрогрупи, засоби масової інформації;
- принцип відповідності форм, методів і засобів дії на особистість тим віковим і індивідуальним особливостям, які вона має;
- принцип зворотного зв'язку полягає у встановленні залежності професійного самовизначення особистості та задоволення потреб суспільства в кадрах;
- принцип ієрархічності дозволяє розглянути управління профорієнтацією на трьох рівнях: соціально-педагогічному; організаційно-педагогічному; психолого-педагогічному.

Управління системою профорієнтації здійснюється на державному, регіональному та місцевому рівнях. На державному рівні профорієнтацією займається Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство

оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, галузеві міністерства і відомства та Державна служба зайнятості. На регіональному та місцевому рівнях – обласні державні адміністрації, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, обласні та місцеві центри зайнятості, навчальні заклади та заклади охорони здоров'я, молодіжні центри праці, реабілітаційні установи, установи виконання покарань, військомати, підприємства, установи й організації.

Механізм управління профорієнтацією доцільно розглянути як безперервний та постійно відновлюваний процес, що складається з таких етапів:

- усвідомлення та визначення цілей професійної орієнтації;
- визначення змісту, форм і методів проведення дієвої профорієнтації;
- оцінка ефективності управління системою профорієнтації;
- планування, організація, координація, контроль за профорієнтацією населення, її інформаційне забезпечення;
- розробка та виконання програм з профорієнтації, їх діагностика;
- контроль і корекція розроблених програм, розробка рекомендацій з удосконалення існуючих програм профорієнтації.

На основі проведеного дослідження існуючої системи управління профорієнтацією [1–4] доцільно її структурувати. Принципи, функції, методи, складові елементи та взаємозв'язок між ними представлено на рис. 1.

Профорієнтацію здійснюють усі заклади освіти на всіх ступенях навчання. Основними завданнями роботи закладів освіти з профорієнтації учнівської молоді, на наш погляд, є ознайомлення зі світом професій, кон'юнктурою ринку праці, підприємствами й організаціями, навчальними закладами, перспективами розвитку професій; ознайомлення з послугами, які надає служба зайнятості випускникам; надання профконсультації щодо вибору професії з урахуванням індивідуальних особливостей, здібностей учня та потреб ринку праці в кадрах; формування професійних інтересів і здібностей, готовності до професійної діяльності.

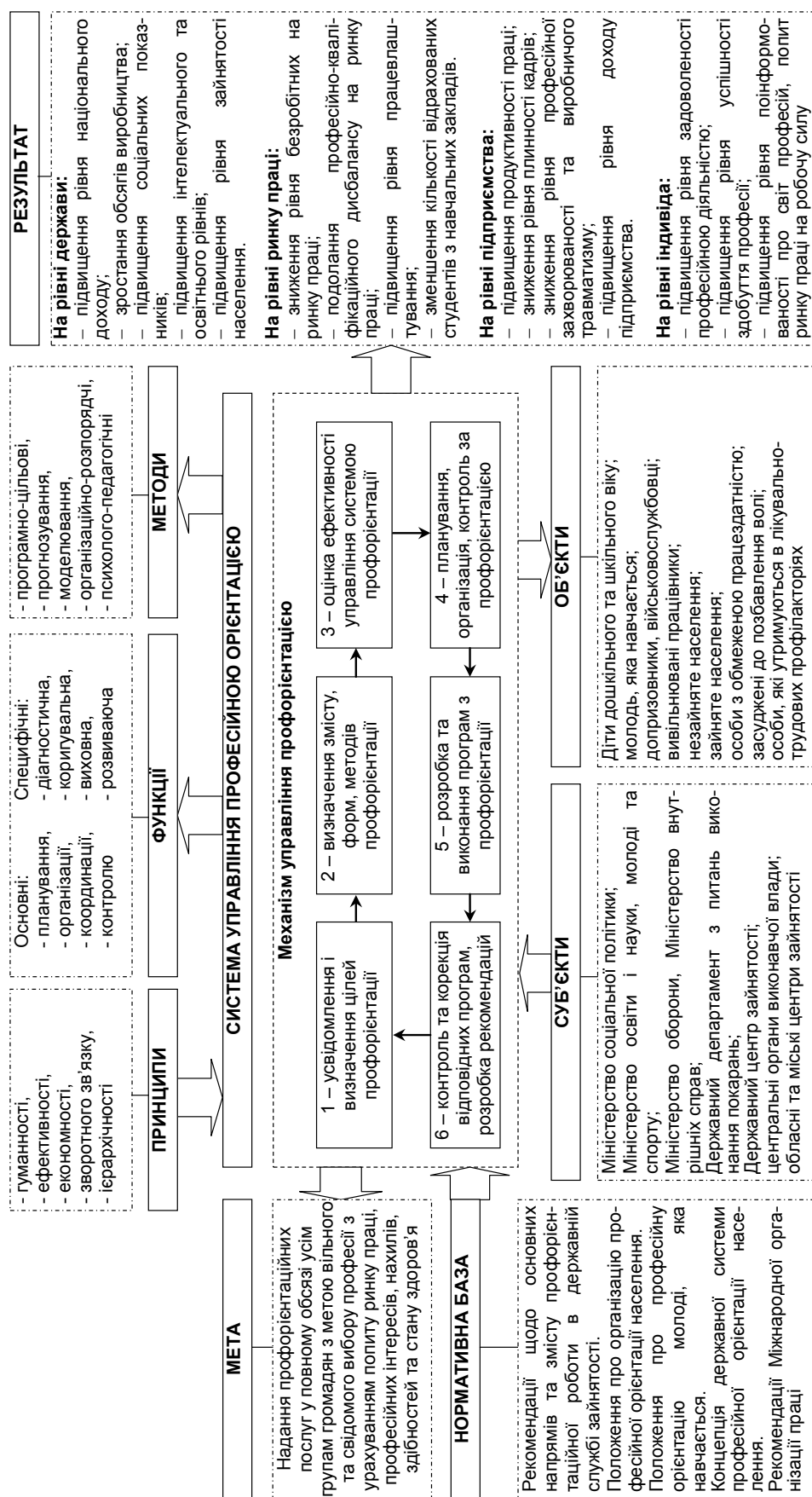

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм системи управління професійною орієнтацією населення

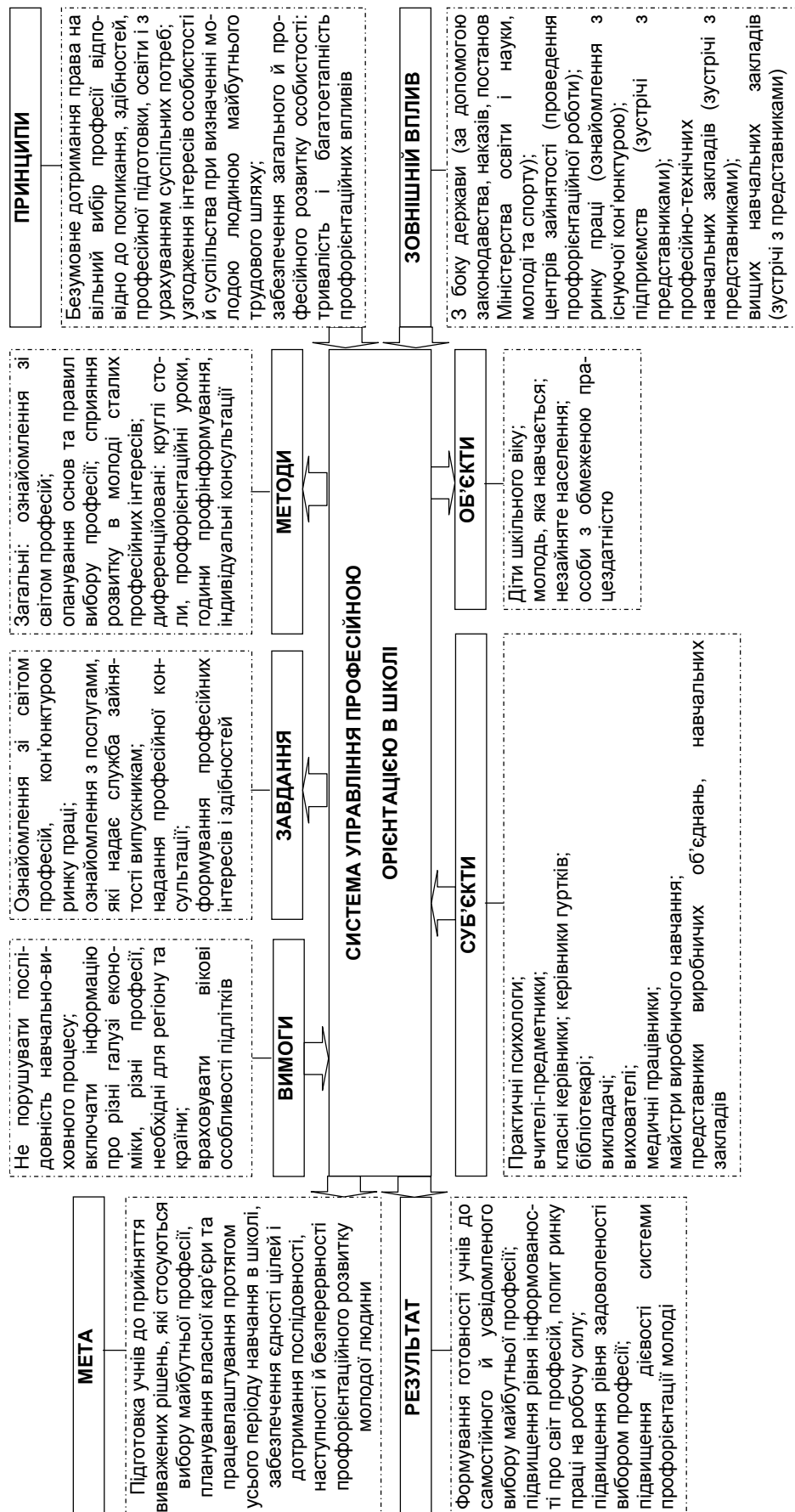

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм системи управління професійною орієнтацією в школі

Специфічною особливістю управління профорієнтаційною роботою в навчальних закладах є те, що профорієнтацію молоді здійснюють практичні психологи, вчителі-предметники, класні керівники, викладачі, майстри виробничого навчання, вихователі, керівники гуртків, бібліотекарі, медичні працівники, керівники закладів освіти та практичні психологи.

Система управління професійною орієнтацією в школі відчуває зовнішній вплив з боку держави (за допомогою законодавства, постанов Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Міністерства соціальної політики, відомств, департаментів); центрів зайнятості (проведення профорієнтаційної роботи: профінформування, профконсультування, професіографічних зустрічей); ринку праці (врахування при виборі професій існуючих тенденцій на ринку праці, професійно-кваліфікаційного дисбалансу); підприємств (зустрічі з представниками підприємств різних галузей і форм власності, проведення екскурсій на підприємства, бесіди з найкращими робітниками – носіями даних професій); професійно-технічних і вищих навчальних закладів (проведення днів відкритих дверей, зустрічі з представниками, ознайомлення з професіями та спеціальностями, за якими готують спеціалістів у навчальному закладі).

На основі аналізу профорієнтаційної роботи, яку проводять у навчальних закладах, доцільно структурувати механізм управління системою профорієнтації в школі, визначити його принципи, функції, методи, суб'єкти, об'єкти та взаємозв'язок між ними (рис. 2).

Таким чином, у сучасних умовах удосконалення існуючого механізму управління системою профорієнтації населення можливо такими способами: аналіз і переоцінка усього накопиченого за останні роки вітчизняного і зарубіжного досвіду профорієнтації; постійний моніторинг та визначення пріоритетних

проблем профорієнтації, які вимагають оперативного вирішення; удосконалення організаційного забезпечення, тобто визначення виконавців, методів вирішення проблем; вдосконалення теоретико-методологічного забезпечення, тобто розробка навчально-методичних програм, літератури з профорієнтації, які забезпечували дієвість підходів до професійного вибору особистості; розробка механізмів взаємодії та інтеграції суб'єктів управління профорієнтацією молоді; розробка навчально-методичних комплексів для підготовки та перепідготовки фахівців з профорієнтації.

З огляду на отримані результати, у подальших дослідженнях доцільно вирішити питання фінансування системи профорієнтації, сформувавши організаційно-економічний механізм проведення профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості; структурувати вплив держави на систему управління професійною орієнтацією; упровадити систему оцінювання її ефективності та визначення критеріїв для дослідження якості проведення профорієнтаційної роботи, що потрібно для визначення та розробки науково обґрунтованих пропозицій стосовно покращення рівня надання профорієнтаційних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук К. П. Механізм формування системи професійної орієнтації населення в Україні : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.09.01 / К. П. Бондарчук. – К., 2006. – 220 с.
2. Захаров Н. Н. Профессиональная ориентация школьников / Н. Н. Захаров. – М. : Просвещение, 1989. – 192 с.
3. Пухлій В. Вибір професії і проблема зайнятості молоді / В. Пухлій, В. Ткаченко // Персонал. – 2007. – № 10. – С. 73–79.
4. Чистякова С. Н. Основы профессиональной ориентации школьников / С. Н. Чистякова. – М. : Педагогика, 1981. – 96 с.